

ГУМАНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ЕКОЛОГІВ

Концептуально визначено, що освіта, як складова і чинник прогресивного суспільного розвитку, буде ефективною, якщо задовольнятиме соціальні запити сучасності. На разі, освіта має працювати «на випередження». Стрімкі, «нагальні» зміни поступу наукового-технічного прогресу актуалізують потреби формування особистісної сфери соціуму. Виховання гармонійної, всебічно розвиненої особистості об'єктивує гуманістичну складову людини «майбутнього». У преамбулі Педагогічної Конституції Європи формування сучасного суб'єкта європейської життєдіяльності передбачає виховання «... людини, здатної до співжиття у полікультурному суспільстві у мирі і злагоді, за принципами свободи, гуманізму і справедливості» [3, с. 9].

Реалізація гуманістичних тенденцій у розвитку сучасного суспільства та в усіх сферах людської діяльності неможлива без підвищення ефективності освітнього процесу у вищій школі. Для студентів природничих спеціальностей, передусім, — це впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів інноваційних навчально-методичних підходів, оновлення змістовного наповнення дисциплін, упровадження нових еколого - зважених підходів у освітній діяльності, розробки програм підготовки магістрів, аспірантів, докторантів, спрямованих на вирішення реальних екологічних проблем.

З огляду на вищезазначене **метою цієї публікації** є аналіз та узагальнення підходів до оптимізації процесу підготовки студентів природничих спеціальностей вищих навчальних закладів у світлі гуманістичних тенденцій.

Завдання передбачає висвітлення особливостей підготовки фахівців екологічної галузі в педагогічному ВНЗ, а саме шляхи вирішення питань організації процесу підготовки та відбору змістового навантаження відповідно до принципів гуманізації освіти.

Теоретичні підвалини для розгляду процесу становлення людини-професіонала як наукового феномену закладені в роботах таких провідних представників психологічної науки, як К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, О. Асмолов, О. Бодальов, Б. Ломов, А. Маслоу, М. Нечаєв, Г. Суходольський, Дж. Сьюпер, Дж. Холланд, В. Шадриков. Питання екологічної освіти й виховання школярів та студентів, установ підвищення кваліфікації висвітлено в роботах Н. Александрової, А. **Вербицького**, С. Глазачева, В. Казначєєва, А. **Козачек**, О. Колонькової, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, О. Пруцакової, К. Романової та інших.

За Педагогічною Конституцією Європи у центрі змісту педагогічної освіти знаходяться питання виживання людства, екологічної безпеки та відтворення і вдосконалення умов гідного існування людини. Забезпечення чистого та гармонійного навколишнього середовища для міцного здоров'я людини через екологізацію й гуманізацію освіти визначено одним із найважливіших завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [1].

Серед домінуючих шляхів формування здоров'язберігаючого середовища і подолання екологічної кризи визначають два основні: перше — це прагнення до біологічної стабілізації навколишнього середовища, друге — так зване «вписування» людини в колообіг речовин і енергії, що вимагає оптимізації та мінімізації певних видів людської діяльності [4]. Такі підходи є основою безперервної екологічної освіти та освіти в інтересах сталого розвитку і диктують необхідність оновлення змісту та пошуку нових методів і засобів підготовки всіх без виключення фахівців, але передусім, екологів.

Сучасні технології створюють нові, мало вивчені потенційні загрози та екологічні ризики, пов'язані з впливом на здоров'я людини генно-модифікованих організмів,

наноматеріалів, випромінювань сучасних засобів зв'язку тощо. Проблеми охорони здоров'я людини серед екологічних програм і програм збалансованого розвитку розглядаються недостатньо, здебільшого у констатувальному аспекті. Іноді, природоохоронні заходи знаходяться в прямому протиріччі з охороною здоров'я людини, створюючи серйозні екологічні проблеми різного масштабу. Поняття «здоров'язбереження» як твірна екологічної освіти потребує змісту не лише констатації фактів, а й діяльності просвітницької, профілактичної та попереджувальної.

Стаття 2.1. Педагогічної Конституції Європи визначає педагогічну освіту як трансфер актуальних фундаментальних і прикладних знань у процесі діяльності навчальних закладів. Удосконалення професійної та практичної складової підготовки екологів у вищих навчальних закладах України вимагає від викладачів вищої школи інноваційних підходів у діяльності педагогічних кадрів, зорієнтованих на дотримання основних принципів гуманізації освіти.

У зв'язку з цим, підготовка фахівців, здатних вирішувати прикладні екологічні проблеми, вимагає переосмислення підходів щодо підготовки висококваліфікованих фахівців-екологів, здатних об'єктивно оцінювати, ефективно попереджувати й вирішувати екологічні, зокрема, еколого-епідеміологічні проблеми, зорієнтовані в першу чергу на еколого-раціональне використання природних ресурсів у контексті охорони здоров'я людини, як головного критерію доцільності та ефективності усіх без виключення сфер господарської діяльності країн світового співтовариства.

Специфіка підготовки магістрантів—екологів у педагогічному ВНЗ за кваліфікацією «Організатор природокористування» пов'язана з питаннями виховного і освітнього характеру, особливостями діяльності викладача екологічних дисциплін у навчальних закладах різних рівнів акредитації та організаційної роботи на громадських засадах. Робота в галузі освіти передбачає не лише теоретичну підготовку на високому рівні, але й набуття практичних навиків ведення аудиторних занять зі школярами і студентами, організацію та ведення роботи екологічних гуртків, профорієнтаційної роботи, вміння доступно й переконливо орієнтувати різні вікові та соціальні групи населення на екологічно раціональне ставлення до природних ресурсів і формування у них екологічної культури.

На разі, серед першочергових завдань необхідно звернутися до оновлення змісту навчальних планів і змістового навантаження дисциплін фахової підготовки майбутніх екологів. Курси, спрямовані на освоєння та розуміння концепцій, новацій методичної, методологічної складової галузі, орієнтовані за здоров'язбереження і його просвітництво у побуті людини безпосередньо відповідатимуть гуманістичним цілям поступу сучасного суспільного розвитку.

На основі зазначеного кафедрою екології НПУ імені М.П. Драгоманова розроблено та впроваджено у навчальний процес низку нових дисциплін, що є інноваційними у фаховій підготовці та змістово підсилюють гуманістичні тенденції освітнього процесу, а саме: «Інноваційні методи екологічного контролю», «Екологія біологічних систем», «Екологічна епідеміологія», «Система моніторингу навколишнього середовища в умовах збалансованого розвитку».

Протягом останнього десятиліття особлива увага широкої наукової громадськості і державних діячів багатьох країн світу пов'язана з низкою наукових відкриттів у фізиці, хімії, молекулярній біології та бурхливим розвитком нанотехнологій.

В Україні цілеспрямована підтримка розробок у галузі нанотехнології започаткована у 2003 році. Застосування матеріалів у нанорозмірному стані притаманне галузям аерокосмічної, автомобільної та електронної промисловості. Водночас, нині говорять про появу нових напрямів у науці — наномедицина, наноекологія та ін.

Українські вчені розробили способи асептики, антисептики, дезінфекції та дезінвазії з використанням наночастинок бактерицидних металів. Відомі позитивні результати щодо використання продуктів нанотехнології для подолання наслідків біологічного забруднення

навколишнього середовища. Курс «Інноваційні методи екологічного контролю» та розроблений для нього однойменний навчальний посібник знайомить студентів з сучасними науковими підходами, методологією, методами та засобами екомоніторингових досліджень, в основі якого представлено науковий доробок викладачів кафедри екології. Автори пропонують цілу низку лабораторних робіт, що є новаціями в екології: використання продуктів нанотехнології для екологічного контролю, молекулярно-генетичні дослідження об'єктів довкілля та ін.

Розуміння закономірностей формування, функціонування біологічних систем на всіх рівнях організації в умовах природних і антропогенно трансформованих територій є основою курсу «Екологія біологічних систем».

У більшості ВНЗ України, які готують фахівців-екологів відсутнє викладання курсів, що формують уявлення про умови виникнення та поширення екологічно зумовлених хвороб серед населення і в сільськогосподарському виробництві. Стрімкий розвиток дисципліни «Екологічна епідеміологія», яка вивчає вплив природних, антропогенних, техногенних і соціальних чинників навколишнього середовища на здоров'я та добробут населення, пов'язаний з нагальною необхідністю вирішувати завдання виявлення, ідентифікації й оцінки впливу цілого комплексу негативних чинників довкілля, здійснювати комплексну медико-екологічну оцінку конкретних територій, уміти виявляти закономірності впливу комплексу природних та соціально-економічних чинників навколишнього середовища на здоров'я населення, виникнення і поширення хвороб, епідемій і пандемій.

Навчальна дисципліна «Екологія людини» входить до циклу нормативних з підготовки фахівця-еколога ОКР «бакалавр». Метою курсу визначено формування сутності поняття взаємовідносин суб'єктів у системі «людина-природа» як однієї з форм суспільної свідомості, що визначається моральними установками суспільства та важливістю аспектів охорони природи. Здобутком освоєння курсу є вироблення вміння оцінювати якість життя, визначати сукупність умов, які забезпечують комплекс здоров'я людини. Зміст дисципліни безпосередньо сприяє виробленню ціннісних характеристик особистісної сфери людини, відповідає принципу гуманізму і взаємодії з навколишнім середовищем як основним чинником здоров'язбереження.

Усі названі курси спрямовані на освоєння кола професійних компетенцій, набуття відповідних умінь та навичок, пов'язаних зі ступенем інформативного й практичного оволодіння новітніми технічними, дослідницькими та організаційними функціями, які забезпечуватимуть достатній рівень виконання обов'язків фахівця в галузі охорони навколишнього середовища, в тому числі стануть інформативною базою майбутнього педагога — викладача екологічних дисциплін.

Необхідною організаційно-педагогічною умовою є моделювання майбутньої професійної діяльності, її реалізація можлива під час лабораторно-практичних занять через активні методи навчання, навчально-педагогічні, рольові та імітаційні ігри, аналіз педагогічних ситуацій майбутньої професійної діяльності; контроль якості навчально-пізнавальної діяльності з подальшим корегуючим впливом; налаштування студентів на саморозвиток, самовдосконалення, самореалізацію, а також у процесі педагогічної практики.

Специфіка підготовки магістрантів-екологів у педагогічному ВНЗ за кваліфікацією «Організатор природокористування» пов'язана з питаннями виховного і освітнього характеру, особливостями діяльності викладача екологічних дисциплін у навчальних закладах різних рівнів акредитації та організаційної роботи на громадських засадах. Робота в галузі освіти передбачає не лише теоретичну підготовку на високому рівні, але й набуття практичних навичок ведення аудиторних занять зі школярами і студентами, організацію та ведення роботи екологічних гуртків, профорієнтаційної роботи, вміння доступно й переконливо орієнтувати різні вікові та соціальні групи населення на

екологічно раціональне ставлення до природних ресурсів і формування у них екологічної культури.

Отже, реалії соціальних, економічних та екологічних трансформацій суспільного розвитку окреслюють низку проблем, серед яких реформування освіти посідає чільне місце. Підготовка висококваліфікованих кадрів екологічної галузі потребує оптимізації щодо оновлення змісту фахових дисциплін у світлі гуманістичних тенденцій. Особливої уваги потребує проблема підготовки фахівців, здатних до об'єктивації завдань суспільного розвитку на засадах його екологізації.

Удосконалення фахової підготовки екологів ОКР «магістр» передбачає розробку та впровадження нових курсів «Екологічна епідеміологія», «Інноваційні методи екологічного контролю», «Екологія біологічних систем», «Система моніторингу навколишнього середовища в умовах збалансованого розвитку».

Введення цих курсів сприятиме підготовці фахівців, здатних вирішувати екологічні проблеми, пов'язані з поняттями «якість навколишнього середовища» та «якість життя людини», дозволить освоїти на сучасному рівні методологію досліджень, стане інформативною базою для здійснення просвітницької діяльності в сфері екологічної освіти й виховання, формування сучасного суб'єкта європейської життєдіяльності, що передбачає виховання людини, здатної до співжиття у полікультурному суспільстві у мирі та злагоді, за принципами свободи, гуманізму і справедливості.

Література:

1. Указ Президента України №344/2013 Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ президента України від 25 лип. 2013 р. №344/2013 // Президент України : офіц. інтернет-представництво [Електронний ресурс]. — режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>.

2. Тимчук І.М. Педагогічні умови гуманізації навчання майбутніх екологів у процесі фахової підготовки : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 — «Теорія і методика професійної освіти» / І.М. Тимчук. — Вінниця, 2010 — 20 с.

3. Педагогічна Конституція Європи. — НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. — 32 с. — режим доступу: <http://www.argue.org>.

4. Мельниченко А.А. Гуманізація освіти як принцип формування екологічної свідомості / А.А. Мельниченко, Р.О. [Касаткіна](#), [С.В. Савицька](#) // Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: Філософія. Психологія. Педагогіка. — 2007. — №2, Ч. 2. — С. 114-117.

Стаття присвячена питанням оптимізації підготовки фахівців-екологів на основі принципів гуманізації як передумови формування сучасного суб'єкта європейської життєдіяльності. Дієвим і результативним у вирішенні завдання визначено удосконалення, оновлення змісту фахових дисциплін у світлі гуманістичних тенденцій.

Ключові слова: фахова підготовка, змістове навантаження, екологічна епідеміологія, інноваційні методи екологічного контролю, здоров'язбереження.

Статья посвящена вопросам оптимизации подготовки специалистов-экологов на основе принципов гуманизации как предпосылки формирования современного субъекта европейской жизнедеятельности. Действенным и результативным в решении задачи определено усовершенствование, обновление содержания профессиональных дисциплин в свете гуманистических тенденций.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, содержание образования, экологическая эпидемиология, инновационные методы экологического контроля, здоровьесбережение.

The article is devoted to the optimization of environmental experts based on the principles of humanization as prerequisites for the formation of the modern subject of European life. Effective and efficient in solving the problem defined improvement, updating the content of professional disciplines in the light of humanistic tendencies.

Key words: training, the content of education, environmental epidemiology, innovative methods of environmental control, health preservation.